

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

ТРЕТЬКО Віталій Віталійович

УДК: [378.22:327]:378 (410) (043.3)

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАГІСТРІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В СИСТЕМІ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук**

Вінниця – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Хмельницькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України, м. Хмельницький.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
Ничкало Нелля Григорівна,
Національна академія педагогічних наук України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Мукан Наталія Василівна, Національний університет «Львівська політехніка», завідувач кафедри іноземних мов, м. Львів;

доктор педагогічних наук, професор
Огієнко Олена Іванівна, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, завідувач відділу інноваційних педагогічних технологій, м. Київ;

доктор філософських наук, професор
Хоружий Григорій Фокович, Університет банківської справи Національного банку України, проректор з міжнародної роботи, м. Київ.

Захист відбудеться «24» червня 2014 р. об 11-00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань спеціалізованої вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розісланий «23» травня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломісць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Міжнародна діяльність на початку XXI століття ґрунтується на принципово нових підходах і демонструє різноманіття еволюційних векторів розвитку – політичного, економічного, соціально-культурного й освітнього. Забезпечення інтенсивного розвитку наукової та дослідницької діяльності інноваційного спрямування, підвищення економічної ефективності університетської освіти, перехід до динамічної ступеневої (дворівневої) підготовки фахівців, соціальна відповідальність вищої школи за збереження фундаментальної науки та формування наукової еліти, гарантування високої якості навчального процесу та наукових досліджень – ці та інші напрями проголошені стратегічними у програмних документах міжнародних організацій, зокрема ООН, Ради Європи, Європейської комісії, ЮНЕСКО, МОП, ОЕСР. Реформування національної системи вищої освіти відповідно до положень Болонської декларації зумовило необхідність визначення нових пріоритетів і структурно-змістових змін в магістерській підготовці, що суттєво вплинуло на цілі і завдання професійної підготовки магістрів міжнародних відносин.

Інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір потребує пошуку та реалізації нетрадиційних підходів до забезпечення якісно нового рівня професійної підготовки магістрів міжнародних відносин на засадах збереження національних надбань та використання кращих зразків світового досвіду. Значний науковий інтерес становить досвід Великої Британії – країни, що входить до п'ятірки країн за індексом розвитку людського потенціалу і демонструє високий рівень професійної підготовки магістрів міжнародних відносин відповідно до світових стандартів. Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин у Великій Британії здійснюється системно і динамічно в умовах університетської освіти на засадах відкритості, демократизації, неперервності, випереджувального підходу з урахуванням потреб британської політики та економіки. Вона спрямована на формування наукової еліти на основі поєднання найкращих британських традицій, принципів та інноваційних технологій навчання з урахуванням результатів міжнародних компаративних досліджень.

Реформування університетської освіти Великої Британії на сучасному етапі посилило увагу до оновлення концептуальних, структурно-змістових та організаційно-педагогічних засад професійної підготовки магістрів міжнародних відносин. Відбулися помітні зміни у професіоналізації підготовки магістрів міжнародних відносин, впровадженні європейської та світової моделей підготовки міжнародників, розробленні освітніх стандартів нового покоління для магістрів міжнародних відносин, розвитку співпраці з міжнародними організаціями щодо стажування і практики за кордоном, державній підтримці наукових досліджень в галузі політики і міжнародних відносин та створенні необхідних умов для професійного розвитку міжнародників. Цілеспрямована

діяльність рад, асоціацій, комітетів забезпечує моніторинг якості професійної підготовки фахівців міжнародних відносин відповідно до європейських стандартів.

Науковий аналіз документальних і літературних джерел, вивчення досвіду професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у ВНЗ України уможливили виокремлення низки *суперечностей*, зокрема між: викликами сучасного глобалізованого та інформаційного суспільства й недостатнім рівнем професійної компетентності фахівців міжнародних відносин, необхідним для ефективної реалізації професійних функцій; об'єктивною потребою розвитку інтелектуального потенціалу країни та недостатнім усвідомленням державою важливості забезпечення нової якості професійної підготовки наукової еліти; очікуваннями суспільства якісних змін у системі ступеневої освіти України відповідно до європейських стандартів та недосконалістю наукового обґрунтування концептуальних засад магістерської підготовки; динамічним розвитком вищої освіти та відсутністю належного законодавчого, організаційно-педагогічного й науково-методичного супроводу професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; вимогами сучасного суспільства знань до професіоналізму фахівців у галузі міжнародних відносин та недосконалістю підходів до відбору і структурування змісту професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; необхідністю використання інноваційних форм, методів і педагогічних технологій навчання та традиційними підходами до організації навчальної і науково-дослідницької підготовки магістрів міжнародних відносин; об'єктивними потребами вивчення інноваційних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки магістрів міжнародних відносин та відсутністю його системного вивчення й узагальнення у вітчизняній педагогічній теорії і практиці.

Забезпечення якісного рівня професійної підготовки магістрів міжнародних відносин можливе за умови подолання зазначених суперечностей на основі обґрунтування концептуальних засад розвитку системи їхньої підготовки, розроблення відповідних навчально-методичних комплексів та науково-практичних рекомендацій.

Упродовж останніх десятиліть українські науковці активно здійснюють порівняльно-педагогічні дослідження професійної підготовки фахівців розвинених країн світу – Великої Британії (Н. Авшенюк, Я. Бельмаз, О. Локшина, Л. Пуховська), Канади (Н. Муқан), Німеччини (Н. Абашкіна, Л. Отрошенко), Китаю (Н. Пазюра), країн Скандинавії (О. Огієнко), США (Н. Бідюк, В. Кудін, О. Матвієнко) та ін. Наукову цінність становлять дослідження з проблем філософії вищої освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень), реформування та інноваційного розвитку вищої освіти (В. Бакіров, Л. Гриневич, М. Згуровський, В. Луговий, Ж. Таланова, Г. Хоружий), неперервності професійної освіти (Т. Десятов, Р. Гуревич, М. Козяр, Н. Ничкало, В. Олійник, О. Шестопалюк). Важливе значення мають наукові розвідки з проблем магістерської підготовки фахівців (В. Берека, С. Бурдіна, С. Вітвицька), зокрема в галузі міжнародних відносин (К. Долгош, Н. Замкова, А. Козак, Г. Копил). Значний інтерес становлять результати досліджень науковців Великої Британії з проблем професійної

підготовки магістрів міжнародних відносин С. Армстронга (S. Armstrong), Дж. Біггема (J. Biggam), Н. Воллімена (N. Walliman), В. Ганна (V. Gunn), Н. Гілберта (N. Gilbert), Д. Джонассена (D. Jonassen), Р. Джоунса (R. Jones), Р. Девіса (R. Davies), Т. Керрі (T. Kerry), С. Лайтфута (S. Lightfoot), А. Лі (A. Lee), К. Морсс (K. Morss), Д. Нейла (D. Neil), С. Поттера (S. Potter), Р. Сколлона (R. Scollon), Дж. Тейлора (J. Taylor).

Актуальність проблеми дослідження, відсутність її цілісного наукового вивчення у порівняльній педагогіці, об'єктивна потреба в теоретичному та практичному вивченні зарубіжного досвіду, необхідність його екстраполяції в площину національної системи вищої освіти зумовили вибір теми дослідження **«Теорія і практика професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в системі університетської освіти Великої Британії».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Хмельницького національного університету за темами «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ПК № 09U0002) та «Соціально-політичні, правові та культурно-історичні проблеми розвитку українського суспільства» (ПК № 09U0003). Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 3 від 27. 09. 2010 р.) і узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 4 від 24.04. 2012 р.).

Об'єкт дослідження – університетська освіта Великої Британії.

Предмет дослідження – система професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в умовах університетської освіти Великої Британії на початку XXI століття.

Мета дослідження – виявити теоретико-методологічні, структурно-змістові, організаційні і дидактичні особливості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії та обґрунтувати можливість творчого використання інноваційних ідей британського досвіду у реформуванні вищої освіти України.

Відповідно до об'єкта, предмета і мети визначено основні **завдання дослідження:**

1. Здійснити бібліографічний аналіз і з'ясувати стан дослідження проблеми професійної підготовки магістрів міжнародних відносин.
2. Обґрунтувати методологічні підходи до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин.
3. Виявити вплив світової освітньої політики й євроінтеграційних процесів на якість професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії.
4. Розробити періодизацію становлення і розвитку університетської освіти у Великій Британії.
5. Схарактеризувати сучасну систему професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії.

6. Розкрити структурно-змістові, організаційні і дидактичні засади професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії.

7. Здійснити порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії та Україні й обґрунтувати перспективи розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні.

8. Підготувати навчально-методичний комплекс для професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні на основі творчого використання інноваційних ідей досвіду Великої Британії.

Концепція дослідження. Компаративний характер дослідження зумовив необхідність обґрунтування його концептуальних положень з позицій аналітичного (характеристика сучасної системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії), критичного (динаміка функціонування та розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії з урахуванням світової освітньої політики та євроінтеграційних процесів, потреб особистості, науки, економіки і ринку праці) та прогностичного (використання інноваційних ідей британського досвіду у вітчизняній педагогічній теорії і практиці) концептів.

В основу дослідження покладено *системний підхід*, що уможливив структурно-функціональний аналіз процесу професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії з позицій цілісності, а також дав змогу розглядати професійну підготовку як системне явище, що охоплює сукупність взаємопов'язаних структурних компонентів (теоретико-методологічного, законодавчого, управлінського, суспільно-мотиваційного, особистісного, цільового, організаційного, змістового, технологічного, результативного і прогностичного). Оскільки сучасна система професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії функціонує на різних рівнях – державному, інституційному та особистісному, логіка побудови наукового пошуку зумовила використання *функціонального* (спрямованого на визначення функцій системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин та практичне забезпечення їхньої реалізації у конкретних соціально-економічних умовах та міжнародному досвіді), *особистісно орієнтованого* (спрямованого на створення умов, за яких у процесі професійної підготовки формується суб'єктна позиція магістра міжнародних відносин, визначається змістовий, технологічний і діагностичний компоненти професійної підготовки для формування його професійної компетентності і професійно важливих особистісних якостей); *аксіологічного* (спрямованого на прогнозування процесу професійної підготовки магістрів міжнародних відносин на основі визнання людини як вищої цінності і мети суспільного розвитку, формування ціннісних орієнтацій, необхідних для успішної професійної діяльності та конкурентоздатності міжнародників на ринку праці); *суб'єкт-суб'єктного* (спрямованого на визнання учасників навчального процесу як рівноправних партнерів, здатних формулювати і коригувати цілі, усвідомлювати мотиви, самостійно здійснювати планування та оцінювання

результатів навчальної і наукової діяльності) підходів. Багатовекторність досліджуваної проблеми, її інтердисциплінарний характер зумовили реалізацію *міждисциплінарного підходу*, що уможливив використання філософських, економічних, психологічних, педагогічних, соціологічних та інших наукових концепцій і положень.

Дослідження здійснювалося з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників (загальноєвропейських тенденцій розвитку освітніх систем; сучасних тенденцій розвитку міжнародних відносин; зовнішньополітичних, соціально-економічних та культурно-історичних закономірностей розвитку британського суспільства; динамічності змін у потребах особистості, науки, економіки і ринку праці; еволюційного випереджувального характеру світової освітньої політики), що забезпечують конкурентоздатність університетської освіти, якість магістерської підготовки та зростання людського потенціалу.

Обґрунтування концептуальних ідей професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у британському досвіді потребувало творчого використання теорій соціального, людського, інтелектуального і культурного капіталу; теорій міжнародних відносин; теорії раціонального вибору поведінки, теорії кар'єрної орієнтації, теорій конструктивізму і когнітивізму. Виявлення структурно-змістових, організаційних і дидактичних особливостей професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії зумовило необхідність врахування загальнопедагогічних і специфічних дидактичних принципів, науково-дослідницької і практико-орієнтованої парадигм.

Визначальними домінантами обґрунтування перспективних напрямів розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні стали світові тенденції розвитку вищої освіти, інноваційні ідеї досвіду Великої Британії, а також вітчизняні освітні традиції.

Методологічною основою дослідження є провідні положення теорії пізнання; концептуальні положення філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних, історичних та економічних наук; теорії систем; методологія системного аналізу; концептуальні положення педагогіки і психології щодо професійного розвитку особистості; філософсько-педагогічні ідеї випереджувального підходу до розвитку сучасної освіти; ідеї компаративних досліджень; загальнонаукові підходи (системний, функціональний, аксіологічний, особистісно орієнтований, суб'єкт-суб'єктний, міждисциплінарний, компетентнісний) і принципи (історизму, системності, науковості, цілісності, об'єктивності).

Теоретичну основу дослідження становлять: філософські концепції функціонування і розвитку освітніх систем у контексті глобалізації (Л. Берталанфі, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін, В. Лутай); теорії людського, інтелектуального, соціального та культурного капіталу (Г. Беккер, О. Грішнова, Л. Нердрам, Р. Хьюлет, А. Фагіан); положення порівняльної педагогіки (В. Вульфсон, Н. Дічек, Н. Лавриченко, З. Малькова, Л. Пуховська, А. Сбруева); теорії міжнародних відносин (М. Каплан, Й. Кукулка, Г. Моргентау, Дж. Розенау,

С. Хоффман); теорії неперервної професійної освіти та освіти дорослих (С. Гончаренко, О. Дубасенюк, А. Кузьмінський, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Олійник); теорії особистості, психології професійної освіти на засадах особистісно орієнтованого навчання (Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Виготський, О. Леонтєв, С. Максименко, В. Рибалка, К. Роджерс, С. Рубінштейн); концепції використання інформаційних технологій у вищій школі (В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, О. Шестопалюк); теоретичні засади компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців (Н. Бібік, І. Зимняя, О. Овчарук, О. Пометун, Дж. Равен, О. Савченко, А. Хуторський).

Для розв'язання визначених завдань, досягнення мети використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**, а саме: *загальнонаукові* – бібліографічний і ретроспективний аналіз, порівняння та узагальнення для виявлення особливостей професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії; *історично-системний* – вивчення автентичних джерел, офіційних документів Великої Британії для дослідження процесу становлення і розвитку університетської освіти, державної політики в галузі вищої освіти; *системно-парадигмальний* – для виявлення внутрішньої логіки розвитку сучасної системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії; *компонентно-структурний* – для виокремлення основних компонентів системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин та обґрунтування напрямів їх розвитку; *структурно-функціональний* – для аналізу структурно-змістових, організаційних і дидактичних засад професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; *компаративно-педагогічний* – для порівняння та виявлення подібних і відмінних підходів у професійній підготовці магістрів міжнародних відносин у британському та українському досвіді; *інтерпретаційно-аналітичний* – для здійснення аналізу літературних, документальних та інших джерел, зокрема англомовних, з використанням інтерпретації, систематизації, порівняння та узагальнення; *пошуковий* – для формування узагальнених висновків, виявлення раціонального і практично-ціннісного у наукових розробках з порівняльної педагогіки; *прогностичний* – для обґрунтування перспектив розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні на основі творчого використання інноваційних ідей британського досвіду; *статистичні* – узагальнення і конкретизація статистичних даних щодо динаміки розвитку вищої освіти; *емпіричні* – бесіда, дискусія, спостереження, обговорення під час майстер-класів та зустрічей з британськими науковцями на семінарах і конференціях, участі в Інтернет-конференціях, особисте вивчення педагогічного досвіду Великої Британії під час участі у міжнародному проекті.

Джерельна база дослідження. На різних етапах наукового пошуку було використано 667 джерел, у тому числі 374 зарубіжних. Основою дослідження стали:

- офіційні документи, матеріали науково-практичних конференцій, симпозіумів, аналітичні матеріали міжнародних організацій з проблем вищої освіти, у тому числі магістерської підготовки (доповіді, резолюції, рекомендації,

електронні банки даних), зокрема: ООН, Ради Європи, Європейської комісії, ЮНЕСКО, Європейського центру вищої освіти (UNESCO-CEPES), Асоціації європейських університетів (EUA), Союзу європейських студентів (ESU), Європейської асоціації вищих навчальних закладів (EURASHE), Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (ENQA);

- офіційні документи, статистичні матеріали, урядові постанови, законодавчі акти Великої Британії: Департаменту бізнесу, інновацій і професійних умінь (BIS), Ради університетів Великої Британії (UUK), Уельського департаменту освіти, навчок і навчання впродовж життя (DELLS), Департаменту освіти Північної Ірландії (DENI), Виконавчого департаменту освіти Шотландії (SEED), Постійної конференції ректорів (SCOP), рад з фінансування вищої освіти Англії (HEFCE), Шотландії (SHEFC) та Уельсу (HEFCW), Агенції забезпечення якості вищої освіти (QAA), Ради з оцінки якості вищої освіти (HEQC), Комітету якості вищої освіти (QAC);

- матеріали зарубіжних періодичних видань («Research in Comparative and International Education», «Journal of Intellectual Capital», «Journal of Higher Education Policy and Management», «Higher Education in Europe», «Educational Leadership», «Higher Education Research and Development», «Academy of Management Learning and Education», «Educational Philosophy and Theory», «Active Learning in Higher Education», «International Journal for Academic Development», «Innovative Higher Education») та інформаційні ресурси (енциклопедії, словники, довідники, інформація з мережі Інтернет та ін.);

- науково-методична та інформаційно-аналітична література 28 університетів Великої Британії (освітні програми, навчальні плани, методичні путівники); монографічні та інші наукові праці українських та британських учених.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що:

- *вперше* у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний аналіз теорії і практики професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії, зокрема: *обґрунтовано* методологічні підходи до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; *виявлено* вплив світової освітньої політики та євроінтеграційних процесів на якість професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії; *схарактеризовано* структурні компоненти сучасної системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії (теоретико-методологічний, законодавчий, управлінський, суспільно-мотиваційний, особистісний, цільовий, організаційний, змістовий, технологічний, результативний і прогностичний); *розкрито* структурно-змістові (стандартизація і трансформація змісту магістерської підготовки на основі компетентнісного підходу, науково-дослідницької і практико-орієнтованої парадигм, професіоналізації та інтердисциплінарності), організаційні (прозорі умови вступу до магістратури; диверсифікація магістерських програм і дипломів; можливість вільного вибору індивідуальної освітньої траєкторії; стажування за кордоном) та дидактичні засади (інноваційність форм, методів і технологій навчання; інформатизація навчального

процесу) професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії; *здійснено* порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії та України; *обґрунтовано* можливості використання інноваційних ідей британського досвіду для перспективного розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні на концептуальному, законодавчому, соціально-економічному, організаційно-педагогічному, фінансово-управлінському, інформаційно-комунікаційному і міжнародному рівнях;

- *удосконалено* положення щодо реалізації особистісно орієнтованого й компетентнісного підходів до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; положення щодо розвитку магістерської освіти в контексті сучасних теорій (людського, інтелектуального, культурного та соціального капіталу; конструктивізму і когнітивізму; кар'єрної орієнтації; інтеграції освіти, науки і виробництва); зміст науково-методичного забезпечення (авторський навчально-методичний комплекс) та процесуальний компонент професійної підготовки магістрів міжнародних відносин з урахуванням особливостей британського досвіду;

- *подальшого розвитку* набули положення щодо періодизації та якісного аналізу розвитку університетської освіти у Великій Британії; моніторингу професійної підготовки магістрів; дидактичних принципів організації навчального процесу у вищій школі; науково-дослідницької підготовки в магістратурі; прогностичних аспектів розвитку системи вищої освіти України в умовах загальноєвропейського освітнього простору.

До наукового обігу введено нові факти, теоретичні ідеї і підходи, обґрунтовані теоретиками і практиками Великої Британії щодо розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин.

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в *обґрунтуванні положень* щодо впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів, динамічних змін на ринку праці на реформування системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; врахування сучасних і перспективних потреб національного і міжнародного ринків праці у конкурентоспроможних фахівцях в галузі міжнародних відносин; ролі академічної мобільності у соціальній реалізації, професійному розвитку та самореалізації особистості; формування змісту магістерської підготовки на основі інтердисциплінарності; індивідуалізації навчання як важливої умови забезпечення ефективності професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; взаємозв'язку науково-дослідницького навчання і викладання; інтеграції фундаментальної, фахової, науково-дослідницької і практичної підготовки, що сприяє задоволенню перспективних кар'єрних можливостей та науково-професійному зростанню міжнародників.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні навчально-методичного комплексу (програма дисципліни «Вступ до спеціальності» для студентів спеціальностей «Міжнародна інформація», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес» та «Країнознавство»;

навчально-методичний посібник «Міжнародні відносини. Вступ до спеціальності»; Стандарт вищого навчального закладу «Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра. Галузь знань – 0302 «Міжнародні відносини»; Стандарт вищого навчального закладу «Освітньо-професійна програма магістра. Галузь знань – 0302 «Міжнародні відносини»; Стандарт вищого навчального закладу «Засоби діагностики якості вищої освіти магістра. Галузь знань – 0302 «Міжнародні відносини»; спецкурс «Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин: порівняльний аспект»), науково-методичних рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні на основі творчого використання інноваційних ідей досвіду Великої Британії.

Дослідницькі матеріали можуть бути використані в історично-педагогічних, психологічних, педагогічних, порівняльних, соціально-філософських та економічних дослідженнях. Обґрунтовані у дослідженні положення й узагальнення сприятимуть оновленню змісту освітніх програм для магістрів міжнародних відносин, удосконаленню класифікатора спеціальностей, розробленні нового покоління стандартів галузі знань «Міжнародні відносини», освітньо-кваліфікаційної характеристики, освітньо-професійної програми, засобів діагностики. Дослідницькі матеріали доцільно використовувати у розробленні курсів з педагогіки вищої школи, порівняльної педагогіки, спецкурсів та спецсеминарів з проблем педагогічних інновацій. Результати дослідження можуть стати цінним науковим джерелом у практичній роботі вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, закладів післядипломної освіти, органів управління.

Результати дослідження впроваджено у Київському інституті екології, економіки і права (довідка №56/4-п від 20.12.2013), Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (довідка № 291-н від 21.11.2013), Хмельницькому національному університеті (довідка № 59/468 від 4.12.2013), Донецькому національному університеті (довідка № 02/01-26/6.1.0 від 08.01.2014), Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (довідка № 03-31/02/06 від 08.01.2014), Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (довідка № 27/03 від 13.01.2014), Національному університеті «Львівська Політехніка» (довідка № 67-50-19 від 20.01.2014), ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (довідка № 179/01-27 від 27.01.2014).

Особистий внесок здобувача. В опублікованих у співавторстві з М. Заверачом навчальних посібниках автору належить ідея та структура посібників, зміст вступу та розділів «Проектування та створення баз даних для предметної галузі «Навчальний процес» та «Інформаційні системи». В опублікованих у співавторстві з О. Синюком двох наукових статтях особистий внесок здобувача полягає в характеристиці форм маніпулювання політичною свідомістю громадян та основних напрямів реалізації інформаційної політики в Україні. У стандартах Хмельницького національного університету (СВНЗ), розроблених у співавторстві з В. Нижником, Д. Васильківським,

М. Ніколайчуком, О. Яременко, автору належить ідея та структура стандартів, розроблення загальних положень стандартів.

На захист виносяться такі положення:

1. На формування системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії на початку XXI століття значний вплив мають сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин; інтеграційні процеси формування єдиного європейського простору вищої освіти; прогресивні ідеї світового досвіду (США, Австралії, Німеччини); зовнішньополітичні, соціально-економічні та культурно-історичні закономірності розвитку британського суспільства; сучасні вимоги національних та світових ринків праці, потреби науки і практики, стрімкий розвиток економіки знань. Система професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії становить взаємозумовлену та взаємопов'язану сукупність структурних компонентів: теоретико-методологічного, законодавчого, управлінського, суспільно-мотиваційного, особистісного, цільового, змістового, організаційного, технологічного, результативного та прогностичного. Функціонування системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин на основі загальнопедагогічних і специфічних дидактичних принципів, науково-дослідницької та практико-орієнтованої парадигм уможливило відображення особливостей навчального процесу магістрів.

2. Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин у британському досвіді ґрунтується на філософських, соціологічних, соціально-економічних, психологічних, педагогічних засадах, спрямованих на забезпечення суспільно-державних та індивідуальних потреб; теорії соціального, людського, інтелектуального і культурного капіталу; теоріях і концепціях міжнародних відносин; методологічних підходах (загальнонаукових, спеціальних і професійно-спрямованих), принципах студентоцентризму, особистісно орієнтованого навчання, зв'язку науково-дослідницького навчання і викладання; концептуальних ідеях конструктивізму, раціонального вибору поведінки, кар'єрної орієнтації, когнітивізму, неперервності, відкритості, партисипативності, випереджувального розвитку.

3. Особливості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії полягають у запровадженні прозорої системи діагностування інтелектуальних можливостей вступників до магістратури; диверсифікації освітніх програм, дипломів, кваліфікацій і спеціалізацій; можливості вільного вибору індивідуальної освітньої траєкторії; стандартизації і трансформації змісту магістерської підготовки на основі компетентнісного підходу, науково-дослідницької парадигми та інтердисциплінарності; спрямуванні змісту на поглиблену методологічну, теоретичну і загальнопрофесійну підготовку; поетапному формуванні компонентів професійної компетентності з орієнтацією на науково-пізнавальні потреби та інтереси магістрів; запровадженні якісних механізмів моніторингу академічних результатів; гнучкості та інноваційності форм і методів навчання; раціональної організації самостійної і науково-дослідницької роботи; створенні відповідних

умов для професійного розвитку й самореалізації шляхом участі в міжнародних програмах обміну та стажування за кордоном; державній політиці щодо забезпечення національного ринку праці конкурентоспроможними фахівцями в галузі міжнародних відносин. Результатом підготовки є висококваліфікований професіонал-міжнародник, міжнародник-дослідник, міжнародник-практик із сучасним світоглядом, професійними знаннями інноваційного характеру, уміннями їх практичного використання у розв'язанні соціально-економічних та міжнародних проблем на основі постійної самоосвіти.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на конференціях та семінарах різного рівня: *міжнародних*: «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2007, 2011, 2013), «Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2012), «Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2012» (Praha, 2012), «Wykształcenie i nauka bez granic – 2012» (Przemyśl, 2012), «Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура» (Умань, 2012), «Вища школа: інтеграція і співробітництво освітніх систем» (Черкаси, 2013), «Міжнародна інформація: концептуальні та прикладні виміри» (Київ, 2013), «II Międzynarodowego Kongresu Profesjologicznego: Kariera i Rozwój Zawodowy Pracowników – Zastosowania Ergonomii» (Zielona Góra, 2013); *всеукраїнських*: «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах» (Хмельницький, 2003), «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем» (Хмельницький, 2011), «Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців» (Львів, 2011, 2013); *семінарах* «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Хмельницький, 2012, 2013); конференціях Хмельницького національного університету (2007–2013); засіданнях кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук на тему «Дослідження процесу вібраційної доводки плоских поверхонь» була захищена у 1995 році, її матеріали у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 52 публікаціях. Серед них: одноосібна монографія, 3 навчальних посібники, 4 науково-методичні рекомендації, 22 статті у провідних фахових виданнях України, 7 статей у зарубіжних виданнях, 15 статей у збірниках матеріалів наукових конференцій та інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, 62 додатків, списку використаних джерел (667 найменувань, з них – 374 іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації складає 590 сторінок, з них 409 – основного тексту. Робота ілюстрована 3 таблицями та 18 рисунками на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами і темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; обґрунтовано концепцію, методологічні й теоретичні засади дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення; зазначено особистий внесок автора; сформульовано основні положення, що виносяться на захист; викладено стан апробації результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади професійної підготовки магістрів міжнародних відносин»** викладено результати бібліографічного аналізу досліджуваної проблеми; проаналізовано сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин та їх вплив на підготовку фахівців у галузі міжнародних відносин; обґрунтовано методологічні підходи до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; розглянуто професійну підготовку магістрів міжнародних відносин як загальнопедагогічну проблему.

Бібліографічний аналіз проблеми професійної підготовки магістрів міжнародних відносин уможливив виокремлення напрямів, за якими здійснювалося дослідження, а саме: глобалізаційні, інтеграційні процеси в освіті, механізми забезпечення інноваційного розвитку вищої школи, ступеневість, неперервність, стандартизація та якість вищої освіти (В. Андрущенко, В. Бакіров, Л. Гриневич, Н. Дем'яненко, В. Кремень, Ю. Зінковський, М. Згуровський, І. Зязюн, С. Калашнікова, В. Луговий, О. Ліфьоров, Н. Ничкало, В. Олійник, Ж. Таланова, Г. Хоружий); теоретико-методологічні засади професійної педагогіки, концепції функціонування і розвиток систем освіти, їх прогностичне моделювання (В. Афанасьєв, С. Батишев, І. Блауберг, Л. Берталанфі, С. Гончаренко, М. Каган, В. Кудін, А. Лігоцький, В. Раєвський, Е. Юдін); концептуальні положення порівняльної педагогіки (Н. Бідюк, В. Вульфсон, Т. Десятов, З. Малькова, О. Матвієнко, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва); вплив сучасних економічних, філософських, соціологічних педагогічних та психологічних теорій на професійну підготовку магістрів міжнародних відносин, а саме: *теорії міжнародних відносин* (Р. Арон, К. Дойч, Д. Зінгер, М. Каплан, Й. Кукулка, Г. Моргентау, Дж. Розенау, С. Хоффман, П. Циганков); *теорії людського, соціального, культурного і інтелектуального капіталу* (Г. Беккер, О. Бородіна, О. Грішнова, Т. Еріксон, Е. Коллінз, В. Кондрашова-Діденко, Л. Нердрам, Н. Ушенко, Р. Хьюлет, А. Фагіан); *теорії раціонального вибору поведінки* (П. Блау, Г. Блумер, Й. Ельстер, Р. Емерсон, Дж. Коулмен, В. Култигін, М. Леві, М. Олсон, Г. Саймон, Р. Сведберг, Б. Скіннер, Р. Швері); *теорії зовнішньоекономічної діяльності* (Л. Батченко, В. Вергун, Г. Дроздова, В. Дятлова, О. Ткаченко, А. Філіпенко); *теорії професійної діяльності* (В. Абушенко, М. Дяченко, Л. Кадченко, Л. Кандибович, Ю. Кулюткін, Н. Талізін); *теорії кар'єрних орієнтацій* (Д. Голланд, Л. Готфредсон, М. Савікас, Д. Сьюпер); *теорії конструктивізму і когнітивізму* (Дж. Брунер, М. Брукс, Р. Гіббс, П. Девіс, М. Кінг, Дж. Куппер, С. Ленд, Д. Річардсон, К. Свон); *теорії міжкультурної та соціальної комунікації*

(Л. Бім, І. Варнер, Р. Джоунс, П. Донсц, Р. Сколлон, С. Сколлон); *теорії особистості, психології професійної освіти, особистісно орієнтованого навчання* (Б. Ананьєв, Г. Балл, Р. Бернс, Л. Виготський, О. Леонтєв, А. Маслоу, В. Рибалка, К. Роджерс, С. Рубінштейн); *теорії конвергенції* (В. Бакінгем, Д. Боугет, Дж. Гелбрейт, П. Дракер, Р. Мілз, У. Ростоу, А.Тайт, Я. Тінберген); концепції формування змісту навчання та використання інноваційних технологій професійної підготовки фахівців (В. Биков, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, М. Козяр, О. Овчарук, О. Шестоपालюк); теоретико-методологічні та дидактичні засади професійної підготовки магістрів в українському та зарубіжному досвіді (В. Берека, С. Бурдіна, С. Вітвіцька, Г. Воронка, Р. Гейзерська, Г. Тарасенко, Р. Шаран, В. Шахов); історично-педагогічний аналіз розвитку університетської освіти у Великій Британії (А. Бабарига, К. Брук, О. Гогуа, А. Коббан, М. Суворов, Н. Федорова, Р. Хайфілд); сучасні тенденції професійної підготовки фахівців у Великій Британії (С. Армстронг, Н. Авшенюк, Я. Бельмаз, Б. Дональдсон, С. Макніколас, Н. Муқан); змістові, організаційно-педагогічні і дидактичні засади професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в умовах університетської освіти Великої Британії (Д. Джонассен, С. Ленд, К. Морс, Д. Нейл); моніторинг якості професійної підготовки магістрів (Н. Бігем, Н. Воллімен, Н. Гілберт, Ж. Керролл, Т. Керрі, С. Поттер); інноваційні форми та педагогічні технології в британському досвіді (С. Бейбер, В. Ганн, Г. Еванс, С. Лайтфут, П. Лонсдейл, Д. Тейлор, С. Філд, М. Шарплес); психолого-педагогічні аспекти формування професійної компетентності, професіоналізму, комунікативних здібностей, міжкультурної компетенції фахівців міжнародних відносин в Україні (К. Долгош, Н. Замкова, О. Коваль, А. Козак, Г. Копил).

Узагальнення результатів наукових пошуків українських і зарубіжних учених дало підстави дійти висновку щодо актуальності цієї проблеми, її зумовленості потребами науки, практики й соціуму, відкритості для подальших наукових дискусій. Порівняльно-педагогічний аналіз британського й українського досвіду підготовки магістрів міжнародних відносин на системному рівні не здійснювався.

На якість професійної підготовки магістрів міжнародних відносин суттєвий вплив мають сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин, серед яких *глобалізація, транснаціоналізація, інтернаціоналізація, демократизація, трансформація, диверсифікація та інституціоналізація* міжнародних відносин. Окреслені тенденції актуалізують соціальне замовлення на підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі міжнародних відносин та зумовлюють необхідність модернізації її змісту в контексті сучасних реалій.

Методологічна площина дослідження базується передусім на підходах, які найбільше відповідають обраній проблемі і дозволяють обґрунтувати її концептуальні засади. Серед загальнонаукових підходів до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин виокремлено *системний, синергетичний, інтегративний, структурно-функціональний, парадигмальний, історично-цивілізаційний*. До спеціальних підходів віднесено особистісно спрямовані (*антропологічний, особистісно орієнтований, діяльнісно-*

праксеологічний, аксіологічний, культурологічний) та професійно спрямовані (*компетентнісний, акмеологічний, міждисциплінарний, професіографічний*). Обґрунтовані підходи відображено у формулюванні цілей, конкретизації змісту, форм, дидактичних принципів, методів і технологій професійної підготовки магістрів міжнародних відносин, формуванні їхніх професійних компетенцій.

Професійну підготовку магістрів міжнародних відносин розглядаємо як цілісний, неперервний процес, спрямований на оволодіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками на особистісному, когнітивному і діяльнісному рівнях, формування наукового мислення, наукової культури і творчості, світогляду, що необхідні для виконання професійних функцій з урахуванням специфіки міжнародних відносин, мовного потенціалу, соціально-культурних і національних особливостей країн. Головними завданнями професійної підготовки магістрів міжнародних відносин є, з одного боку, – поглиблена методологічна, теоретична і загальнопрофесійна підготовка, з другого, – фундаменталізація, універсалізація і ґрунтовність знань.

У другому розділі **«Світовий досвід підготовки магістрів міжнародних відносин: порівняльний аналіз»** викладено проблему магістерської освіти в документах міжнародних організацій; досліджено процес становлення і розвитку професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у США; розкрито структурно-змістовий компонент професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Австралії; виявлено особливості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Німеччині; з'ясовано спільні та відмінні підходи до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у світовому досвіді.

На основі аналізу документів міжнародних організацій виявлено спільні підходи до розв'язання проблем професійної підготовки фахівців міжнародних відносин, зокрема: створення загальної стратегії перспективного розвитку систем професійної підготовки міжнародників у світі; забезпечення правового захисту міжнародників; реалізація національної політики держав щодо інвестицій у розвиток людського капіталу; координація дій усіх зацікавлених учасників освітнього процесу на міжнародному і національному рівнях; удосконалення механізмів фінансового забезпечення, освітньої підтримки та академічної мобільності студентів-міжнародників; розробка гнучких освітніх програм для неперервного професійного розвитку міжнародників з урахуванням соціальних, культурних, економічних та особистісних чинників; підтримка освітніх провайдерів у наданні якісних освітніх послуг зі стажування, сертифікації та ліцензування міжнародників; створення можливостей для обміну результатами наукових досліджень, методологічними розробками, програмами, моделями, досвідом в галузі освіти міжнародників; стимулювання науково-освітніх проєктів та перспективних досліджень із проблем міжнародних відносин.

Сучасні тенденції міжнародного освітнього простору визначили провідні вектори розвитку системи вищої освіти Великої Британії, вплинули на якість освітніх послуг, у тому числі у галузі міжнародних відносин. Вагомим джерелом для визначення стратегічних напрямів розв'язання проблем професійної

підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії стало вивчення й глибокий аналіз теоретичного і практичного досвіду провідних країн світу – *США, Австралії та Німеччини*. Науковці цих країн входять до основного складу корпусу експертів міжнародних освітніх організацій, якими напрацьовано низку документів та рекомендацій щодо основних принципів забезпечення якості магістерської підготовки. Міжнародне визнання цих країн свідчить про значні капіталовкладення в розвиток системи вищої освіти, вбачаючи при цьому забезпечення гарантії соціальної стабільності і безпеки, підвищення добробуту громадян і країни загалом, продуктивність міжнародних зв'язків. Країни творчо використовують можливості міжнародного освітнього простору для забезпечення якості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин.

Виявлено подібні контекстуальні та процесуальні особливості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у досліджуваних країнах. *Спільними* для них є такі підходи: інтеркультурні засади професійної підготовки магістрів міжнародних відносин, які передбачають взаємопроникнення традиційних і запозичених культур, що ґрунтуються на спільній історії розвитку, впливі міжнародного ринку праці, державній політиці, збереженні національної ідентичності; високий рівень законодавчого забезпечення професійної підготовки; принципи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; навчання на засадах компетентнісного підходу; інноваційність змісту, форм, методів і технологій навчання, які забезпечують міжнародну, правову, економічну і країнознавчу підготовку, а також орієнтацію на науково-дослідницьку діяльність студентів. США, Австралія і Німеччина забезпечують рівні шанси для здобуття магістерського ступеня та використовують ринкові механізми для створення необхідних умов для підготовки магістрів міжнародних відносин.

Відмінними є підходи щодо диверсифікації магістерських програм (США: базові / поглиблені, дослідницькі / практично-спрямовані, проміжні / заключні, загальні / спеціалізовані, підготовчі / професійні, прискорені / багаторічні, дистанційні / стаціонарні, подвійні / інтегровані); використання компетентнісно орієнтованого підходу (Австралія: професійна компетентність магістрів забезпечена цілісністю її взаємопов'язаних структурних компонентів: *функціонального* (економічна, управлінська, прогностична компетенції), *методологічного* (когнітивна, організаційна, науково-дослідна компетенції), *інформаційного* (медійна, інформаційно-аналітична компетенції), *соціального* (комунікативна, іншомовна комунікативна, культурологічна, конфліктологічна компетенції), *особистісного* (мотиваційно-вольова, рефлексивна, морально-духовна); спрямування змісту підготовки у США на зовнішньополітичну діяльність, а в Німеччині – на зовнішньоекономічну діяльність.

У третьому розділі «**Становлення і розвиток університетської освіти у Великій Британії**» проаналізовано генезу університетської освіти; здійснено якісний аналіз її розвитку на початку ХХІ століття; виявлено особливості магістерської підготовки в університетах Великої Британії.

На основі аналізу документальних і наукових джерел простежено генезу

університетської освіти Великої Британії, зокрема виокремлено п'ять періодів. *Перший* (XII – XIII ст.) – *корпоративно-інституційний* (формування елементів університетської корпорації та їх первісна організація, створення перших університетів – Оксфордського і Кембриджського). *Другий* (XIV–XV ст.) – *структурний* (формування структури університетів, проведення першої реформи вищої освіти, розширення форм управління та фінансування). *Третій* (XVI – XVII ст.) – *адаптаційний* (прийняття перших статутів, звільнення університетів від надмірної опіки церкви, зміна соціального статусу студентства, запровадження кандидатських іспитів для здобуття наукового ступеня). *Четвертий* (XVIII – поч. XIX ст.) – *реформаційний* (запровадження радикальної реформи освітньої системи, пошук нових форм взаємодії влади й університетів, започаткування вступних і державних іспитів, скасування релігійних тестів, розширення змісту професійної підготовки, впровадження реальних дисциплін відповідно до потреб часу, суттєве підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу). *П'ятий* (кінець XIX ст. – донині) – *трансформаційний* (формування бінарної системи вищої освіти, модернізація структури університетів, змісту і методів навчання, інтернаціоналізація вищої освіти, реформування законодавчої бази вищої освіти). У різні історичні періоди університети зазнавали значних перетворень, проте залишалися джерелом нових ідей та інновацій, центром політичної думки, ядром системи знань, що охоплювала корпус учених, науководослідні структури, засоби поширення інформації, періодики тощо. Упродовж визначених періодів зароджувалися концептуальні ідеї університетської освіти; формувалася законодавча база; створювалися незалежні коледжі; обґрунтовувалися принципи розвитку вищої школи; вдосконалювався зміст та організаційні форми вищої освіти; набувала розвитку автономізація університетів; здійснювалося реформування вищої освіти на усіх рівнях.

Університетська освіта Великої Британії на сучасному етапі становить інноваційний розвинений *навчально-науково-виробничо-соціально-культурний* комплекс або консорціум, який презентує цілісну організаційно-педагогічну систему, компонентами якої є мета, місія, зміст, сутність, структурні елементи, функції та рівні, наповнення яких залежить від поєднання існуючих і прогнозованих особливостей професійної підготовки фахівців з урахуванням пріоритетів особистості і культурно-історичних традицій. Забезпечення якості магістерської підготовки в системі університетської освіти можливе за умови органічної взаємодії усіх її рівнів: законодавчого, соціально-економічного, управлінського, інституційного та організаційно-педагогічного.

Системний аналіз законодавчої бази, а також вивчення основних напрямів діяльності органів управління університетською освітою уможливили виявлення особливостей організації та забезпечення якості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин на національному та інституційному рівнях. До загальних тенденцій віднесено: консультативний і координаційний характер управління; залучення громадськості та роботодавців до організації навчально-виховного процесу на засадах прозорості та відкритості; автономію університетів у визначенні змісту навчання та присвоєнні відповідних ступенів і кваліфікацій;

ефективні механізми фінансування навчання та науково-дослідницької діяльності; диверсифікацію магістерських програм і спеціалізацій; якісний моніторинг вступних вимог.

Установлено, що магістерська освіта у Великій Британії з одного боку, є стандартизованою, з другого, – досить гнучкою і диверсифікованою, оскільки охоплює широкий спектр магістерських програм із різними формами і режимами навчання (академічні, практико-орієнтовані, дослідницькі, поглиблені дослідницькі), методами та формами організації науково-дослідницької і навчально-практичної діяльності, інструментами і механізмами моніторингу академічних результатів. Згідно зі стандартами магістерські ступені поділяють на: «академічні» (Taught) та «дослідницькі» (Research) відповідно до пропорційності академічного (structured) та самостійного (independent) навчання; «професійні» (Professional) та «практичні» (Practice) відповідно до домінуючого режиму навчання: навчання в реальних умовах (work-based learning) або практико-орієнтоване навчання (practice-related learning). Перехід британського суспільства до економіки знань, усвідомлення студентами необхідності поглибленої підготовки для кар'єрного зростання та мобільності, потреба роботодавців у практично підготовлених кваліфікованих фахівцях в галузі міжнародних відносин зумовили домінування професійного магістерського ступеня.

У четвертому розділі «Система професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії» проаналізовано концептуальні ідеї професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; схарактеризовано сучасну систему професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; досліджено професіограму, організаційні засади, типологію освітніх програм і зміст професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; розкрито особливості науково-дослідницької підготовки та моніторингу якості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин.

Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин у Великій Британії має системний характер, ґрунтується на філософських, соціологічних, соціально-економічних, психологічних, педагогічних засадах, що спрямовані на забезпечення суспільно-державних та індивідуальних потреб; теорії соціального, людського, інтелектуального і культурного капіталу; теоріях і концепціях міжнародних відносин; ідеях конструктивізму, раціонального вибору поведінки, кар'єрної орієнтації, конгнітивізму, неперервності, відкритості, партисипативності, випереджувального розвитку; принципах студентоцентризму і особистісно орієнтованого навчання; концепції дослідницько-орієнтованого навчання.

З'ясовано, що основними закономірностями розвитку сучасної системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин стали: залежність від сукупності зовнішніх й внутрішніх об'єктивних і суб'єктивних чинників; взаємозв'язок професійної підготовки магістрів з активною самоосвітою, саморозвитком, самовихованням; залежність ефективності процесу магістерської підготовки від рівня її професійної організації; відповідність змісту програм суспільним та індивідуальним освітнім потребам, вимогам ринку праці;

урахування у розробці змісту динамічних темпів застарівання й оновлення інформації, знань, умінь та навичок. Система професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії становить взаємозумовлену та взаємопов'язану сукупність структурних компонентів: теоретико-методологічного, законодавчого, управлінського, суспільно-мотиваційного, цільового, особистісного, змістового, організаційного, технологічного, результативного та прогностичного (рис. 1.). Засадничими положеннями, що забезпечують ефективність функціонування системи, є загальнопедагогічні та специфічні дидактичні принципи, науково-дослідницька і практико-орієнтована парадигми. Ця система успішно працює на державному, інституційному та особистісному рівнях.

Виявлено, що 67 університетів Великої Британії пропонують програми підготовки магістрів міжнародних відносин на 7 рівні Рамки кваліфікацій вищої освіти. Відповідно до стандарту («Політика та міжнародні відносини», 2007 р.) професійна підготовка магістрів міжнародних відносин спрямована на формування готовності магістра до професійної діяльності, що передбачає розуміння змісту професійної діяльності, усвідомлення мотивів, здібностей, можливостей і бажання ефективно здійснювати професійну діяльність, володіння відповідними професійними знаннями, уміннями і навичками. Водночас визначальною домінантою професійної підготовки є високий рівень науково-дослідницької діяльності у галузі міжнародних відносин, що охоплює професійні і науково-дослідницькі компетенції, досвід, самоосвіту. Результатом підготовки є висококваліфікований професіонал-міжнародник, міжнародник-дослідник, міжнародник-практик із сучасним світоглядом, професійними знаннями інноваційного характеру, уміннями їх практичного використання у розв'язанні соціально-економічних та міжнародних проблем на основі постійної самоосвіти.

Ефективність організації професійної підготовки магістрів міжнародних відносин забезпечується науково обґрунтованим використанням *методологічних підходів* (міждисциплінарного, культурологічного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, комунікативного, діяльнісного, практико-орієнтованого, інформаційно-технологічного, когнітивного) та *дидактичних принципів* навчання: *загальнопедагогічних* (науковості, системності, варіативності, гнучкості, свободи вибору, фундаменталізації, випереджувального навчання, інтеграції науки й освіти, зв'язку теорії з практикою, індивідуалізації) і *специфічних* (кар'єрної спеціалізації, суспільного діалогу, пріоритету самоосвіти, міждисциплінарної інтеграції, комунікативної спрямованості, усвідомленого навчання, зв'язку навчальної і науково-дослідницької діяльності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії). Дотримання зазначених принципів та їх обґрунтований вибір забезпечує відповідність змісту магістерської підготовки вимогам науки, практики і соціуму; розвиток науково-творчих можливостей магістрів; релевантність змісту, форм, методів, засобів навчання та прогнозування очікуваних результатів.

На основі аналізу навчальних планів і програм провідних університетів Великої Британії (Кембриджського, Оксфордського, Ексетерського, Бірмінгемського, Йоркського, Брістольського, Кентського, Королівського

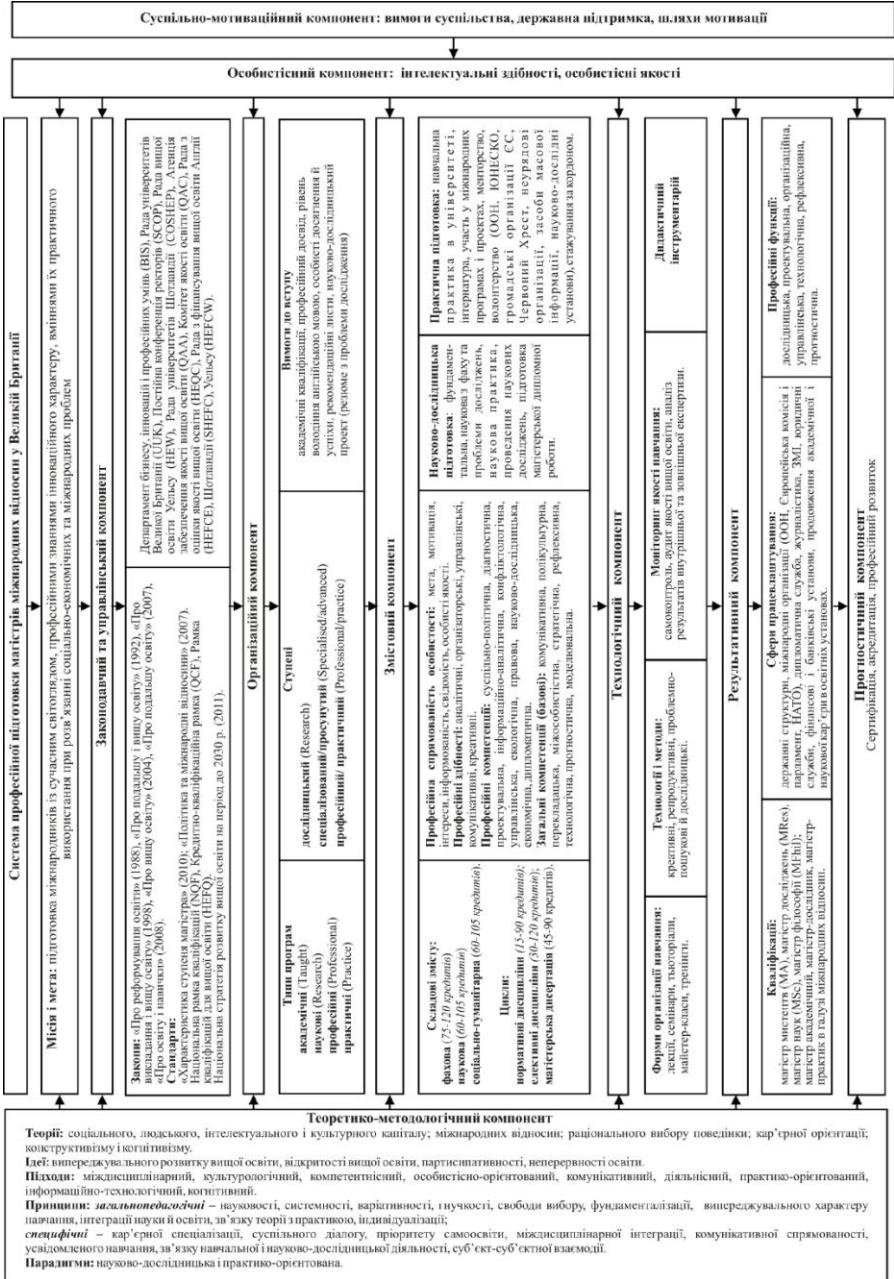

Рис. 1. Система професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії

коледжу Лондона, Лондонської школи економічних і політичних наук) встановлено, що змістовий компонент органічно поєднує фундаментальну, фахову, науково-дослідницьку і практичну підготовку, що сприяє задоволенню перспективних кар'єрних можливостей та науково-професійному зростанню міжнародників. Структура навчальних планів охоплює обов'язкові (15-90 кредитів), елективні та факультативні дисципліни (30-120 кредитів), а також підготовку магістерської дисертації (45-90 кредитів). Організація навчання передбачає два етапи: *практичний* (опанування фахових дисциплін та проходження виробничої практики) і *дослідницький* (підготовка магістерської дисертації та наукове стажування). Упродовж цих етапів відбувається професійне становлення магістра у трьох взаємопов'язаних сферах: спеціально-професійній і пізнавальній; загальнонауковій і спеціально-професійній; науково-дослідницькій і професійній.

Специфіка змісту відображена у комплексній підготовці магістрів міжнародних відносин, спрямованій на поглиблену фундаментальну, соціально-економічну, спеціальну, аналітико-інформаційну, науково-дослідницьку, організаційно-управлінську і дипломатичну діяльність. Магістр міжнародних відносин повинен мати широкий спектр умінь і навичок, які охоплюють *три категорії*: знання з фаху; інтелектуальні здібності; особистісні якості, що знайшли відображення у професіограмі магістра міжнародних відносин, яка містить чотири блоки: професійну спрямованість особистості; професійні здібності; базові компетенції; професійні компетенції.

Вивчення змісту 62 освітніх програм магістрів міжнародних відносин у 28 університетах Великої Британії засвідчило, що формування професійної компетентності магістрів міжнародних відносин передбачає оволодіння ними низкою взаємопов'язаних професійних компетенцій, зокрема: *суспільно-політичною, проектувальною, інформаційно-аналітичною, науково-дослідницькою, конфліктологічною, управлінською, діагностичною, екологічною, правовою, економічною, дипломатичною, прогностичною*. Визначені компетенції умовно згруповано у загально-професійні, предметно-функціональні і науково-аналітичні. Вони постійно трансформуються, наповнюючись специфічним інструментарієм, змістом професійних завдань. Конкретизація компетенцій у професійній підготовці магістрів міжнародних відносин відбувається на рівні мети, функцій і виявляється у специфічних способах професійної діяльності та професійних дій.

Творче поєднання репродуктивних, креативних, проблемно-пошукових й дослідницьких методів навчання, зокрема проблемно-орієнтованого («*problem-based learning*»), кейс-навчання («*case-based learning*»), проблемно-пошукового («*enquiry-based learning*»), дослідницько-пошукового («*research-based learning*»), дослідницько-інформаційного («*research-informed learning*»), командного («*team-based learning*»), колаборативно-пошукового («*collaborative inquiry learning*») сприяє формуванню когнітивного, інформаційно-аналітичного, операційно-практичного і мотиваційного компонентів професійної компетентності магістрів міжнародних відносин. З'ясовано, що формування кожного компонента

здійснюється як під час аудиторної, так і самостійної (індивідуальної) роботи магістрів. Серед форм організації навчальної діяльності магістрів домінують комбіноване навчання («*blended learning*»), інтерактивні лекції, мікрогрупове обговорення, асинхронні дискусії, групова робота над проектами («*project-based learning*»). Формування професійної компетентності магістрів міжнародних відносин відбувається шляхом використання інтерактивних методів, зокрема: візуалізації, брейн-стормінгу, складання семантичних графів, побудови інтелекту-мап, методу ланцюгових асоціацій, імітації, симуляції, «ситуації успіху», презентації наукових відкриттів («*discovery-based learning*») тощо. Для формування науково-дослідницької компетенції викладачі використовують інноваційні дослідницькі методи викладання, а саме: дослідницько-кероване («*research-led teaching*»), дослідницько-орієнтоване («*research-oriented teaching*»), дослідницько-пошукове («*research-based teaching*»), дослідницько-інформаційне («*research-informed teaching*»), дослідницько-практичне («*research-tutored teaching*») викладання. Їх метою є зосередження уваги на вивченні результатів наукових досліджень з ключових проблем; сприяння розумінню напрямів досліджень і формування наукового «духу»; формування навичок здійснення самостійних досліджень; залучення магістрів до процесу пізнання і формування самомотивації до наукової дискусії; розвитку аналітичного, критичного і компетентнісного мислення; формування наукового світогляду.

Підвищення якості навчання і викладання здійснюється на основі широкого застосування сучасного інформаційно-комунікаційного забезпечення, зокрема: програм TRADOS, MOSS, Hot Potatoes, Smart Board, Audacity; платформ Wiki, Schol Champion, MySQL, Moodle, WiZiQ, WEB 2.0.; онлайн ресурсів Google Docs, Zamzar, Youtube, Teacher Tube, e-Library, e-Newsletter. Науково-методичний супровід охоплює довідкові матеріали та інтерактивний навчальний інструментарій, а саме: рекомендації («guide») щодо організації навчання, паперові носії інформації, статичний конспект лекцій, динамічний конспект лекцій («блог»), «лекції-подкасти», допоміжні інформаційні матеріали для навчальних дисциплін. Серед засобів мультимедіа особливо популярні мультимедіапрезентація, мультимедіадоповідь, віртуальна подорож, мультимедіавидання, flash-, shockwave-ігри, мультимедіатренажери, навчальні мультимедіасистеми, лінгвістичні мультимедіасистеми, мультимедійні інтернет-ресурси.

Практична підготовка магістрів міжнародних відносин є обов'язковим компонентом змісту програм, передбачає різні форми (стажування, інтернатура, участь у наукових і міжнародних проектах, волонтерство, менторство, робота з партнерами) і фактично (93 %) забезпечує працевлаштування магістрів у державних структурах, відомих міжнародних організаціях, науково-дослідних інститутах, агенціях, бізнесі, дипломатичній службі, журналістиці, мас-медіа, фінансових і банківських установах.

Моніторинг якості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин здійснюється шляхом внутрішнього (анкетування, тестування, самоперевірка, науковий проект) і зовнішнього (акредитація – інституційна, спеціалізована,

програмна або сертифікація фахівців) контролю, що забезпечують Рада оцінки якості вищої освіти, ради фінансування вищої освіти Англії, Шотландії та Уельсу, Агенція забезпечення якості вищої освіти, Комітет якості вищої освіти, міжнародні асоціації (International Political Science Association, Political Studies Association).

Диверсифікація і гнучкість магістерських програм, мобільність усієї системи підготовки, оптимальні умови вільного вибору освітньої траєкторії уможливають одержання різних кваліфікацій, наприклад, «Міжнародні відносини і політика» (International Relations and Politics), «Міжнародні відносини і міжнародне право» (International Relations and International Law), «Стратегічні студії і міжнародне право» (Strategic Studies and International Law), «Європейська політика і право» (European Politics and Law), «Міжнародний бізнес і політика» (International Business and Politics), «Міжнародний розвиток і освіта» (International Development and Education), «Права людини і міжнародна політика» (Human Rights and International Politics). Це сприяє задоволенню особистісних та професійних інтересів магістрів, забезпеченню їх конкурентоспроможності на національному і світовому ринках праці. Серед способів підвищення мотивації до професійної діяльності міжнародників виявлено економічні, інтелектуально-творчі, ресурсні, кар'єрні, статусні.

У п'ятому розділі **«Розвиток системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні»** проаналізовано організаційні і дидактичні засади професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у ВНЗ України; здійснено порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії і України; обґрунтовано перспективи розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні; розроблено науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки магістрів міжнародних відносин з урахуванням британського досвіду.

За період незалежності відбулися суттєві зміни в переліку напрямів підготовки фахівців міжнародних відносин в Україні. Професійна підготовка магістрів галузі знань «Міжнародні відносини» здійснюється за шістьма спеціальностями: «Міжнародні відносини», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародне право», «Міжнародна інформація», «Країнознавство», «Міжнародний бізнес» у 50 ВНЗ України, з яких 33 мають право готувати магістрів. Загальний ліцензійний обсяг підготовки магістрів у 2013 р. становив 1710 осіб денної форми навчання та 575 – заочної. Лише 13 ВНЗ започаткували заочну форму професійної підготовки магістрів і жоден не пропонує сучасну дистанційну форму навчання. Випускники-магістри отримують кваліфікації «Політолог-міжнародник», «Економіст-міжнародник», «Юрист-міжнародник», «Інформаційний аналітик-міжнародник».

Професійна підготовка магістрів в університетах нашої держави регламентована галузевими стандартами вищої освіти (ГСВО), що містять визначені виробничі функції, типові завдання діяльності та уміння, кваліфікаційні та освітні вимоги. Термін навчання магістрів у різних навчальних закладах

України становить 1,5-2 роки, загальна кількість кредитів ЄКТС 90-120. Навчальні плани магістерських програм ґрунтуються на планах базового навчального закладу з професійної підготовки магістрів міжнародних відносин та вимогах галузевих стандартів.

Усі ВНЗ України пропонують академічні магістерські програми, за якими магістри вивчають навчальні дисципліни упродовж 2-3 семестрів і виконують магістерську роботу. Відсутність положення про магістерську підготовку гальмує введення різних типів підготовки (дослідницькі, кар'єрні, професійні) та можливість реалізувати значною мірою науковий потенціал магістрів. Особливістю магістерських програм українських ВНЗ є обов'язковий блок гуманітарно-педагогічних дисциплін («Методика викладання у вищій школі», «Педагогіка і психологія вищої школи»), а також дисциплін мовної підготовки, що забезпечують магістрам одержання кваліфікацій «Викладач» і «Перекладач».

Органічними складовими підготовки магістрів міжнародних відносин, що забезпечують поєднання теоретичного й практичного навчання, суб'єкт-суб'єктну взаємодію, є інтерактивні методи й технології навчання із застосуванням елементів проблемності, наукового пошуку, ефективних форм самостійної роботи.

Порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії та України дозволив виявити спільні та відмінні підходи. Компаративне зіставлення здійснювалося з урахуванням загальноєвропейських рекомендацій за різними напрямками: *законодавчим, концептуальним, адміністративно-управлінським, соціально-економічним, організаційно-педагогічним.*

Провідними тенденціями розвитку вищої освіти України й Великої Британії є відповідність загальноєвропейським вимогам, що передбачає модернізацію системи вищої освіти, реалізацію ідей Болонської декларації, необхідність оновлення цілей і змісту професійної підготовки магістрів міжнародних відносин. Спільним підходом для обох країн є прагнення сформуванню системи магістерської освіти на основі поєднання національних традицій із вимогами євроінтеграційних процесів та викликами глобалізованого світу. Наявність законодавчого забезпечення професійної підготовки магістрів міжнародних відносин свідчить про усвідомлення необхідності постійного реформування магістерської освіти відповідно до потреб суспільства, науки та економіки. Усі документи, покладені в основу організації навчального процесу підготовки магістрів міжнародних відносин, містять чітко визначені стратегічні цілі і завдання, а також узгоджуються з відповідними національними органами управління освітою та акредитації. Водночас у визначенні змісту професійної підготовки британські університети мають більшу свободу, що забезпечує оперативне оновлення стандартів відповідно до вимог ринку праці. В Україні оперативна корекція стандартів поки що відсутня, що значно впливає на низький рівень академічної мобільності студентів.

Суттєвою відмінністю є *рівень спеціалізації* магістерських програм. Так, у системі професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій

Британії органічно поєднуються широкопрофільні та вузькопрофільні програми, що передбачають підготовку магістрів у різних галузях спеціалізації (міжнародні відносини, міжнародні відносини і політика, міжнародна історія і політика, порівняльна політологія, політичні стратегії і зв'язки, європейське і глобальне управління, міжнародний розвиток, міжнародні комунікації, міжнародна безпека, аналіз міжнародних конфліктів, міжнародна міграція, міжнародне право). Для української вищої школи такі спеціалізації – явище нетипове, хоча кілька таких програм вже є й у вітчизняних освітніх закладах (міжнародні відносини та європейська політика, міжнародна стратегія і безпека, міжнародні організації та дипломатична служба; міжнародний бізнес та менеджмент міжнародного бізнесу, міжнародний маркетинг, ділове адміністрування; міжнародне право та міжнародне приватне право, європейське право; міжнародна інформація та міжнародні інформаційні системи, інформаційний менеджмент, інформаційна безпека, європейські комунікації).

Результати порівняння структури навчальних планів засвідчили, що вони в обох країнах охоплюють нормативну (обов'язкову) та вибіркочу частини, причому відмінною є *структура нормативної складової програм*. Позитивним досвідом магістерської підготовки у Великій Британії є вивчення обов'язкових дисциплін, що створює підґрунтя для теоретичного та концептуального вивчення міжнародних відносин, забезпечує можливість ефективного використання засобів і методів дослідження міжнародних систем. Нормативна частина навчальних планів українських ВНЗ містить цикли соціально-економічних, та професійно-орієнтованих дисциплін. Практика інтеграції до них технічних, економічних та правових дисциплін – явище нетипове. Водночас проблема вибору індивідуальної траєкторії навчання для магістра потребує комплексного вирішення на національному рівні, оскільки вибіркочість має переважно формальний характер і не сприяє індивідуалізації навчального процесу, що суперечить вимогам Болонської декларації. Натомість британські магістри використовують повною мірою свої права щодо вибору начальних курсів. Незважаючи на те, що зміст підготовки магістрів міжнародних відносин в обох країнах спрямований на забезпечення інтенсивної теоретичної та практичної самостійної підготовки, спостерігаються відмінності в обсязі тижневого аудиторного навантаження (в Україні – 18-20 акад. годин, у Великій Британії – 15-16 акад. годин).

Студенти магістратури в обох країнах виконують довготривалі (семестрові) індивідуальні науково-дослідницькі проекти (курсів роботи, магістерські роботи, дисертації), презентують результати у формі наукових статей, доповідях на конференціях, участі у міжнародних проектах, цим самим розвиваючи навички самостійного дослідження, зміцнюючи теоретичну та науково-дослідницьку підготовку в галузі спеціалізації.

Процес організації практичної підготовки в обох країнах відрізняється вимогами, умовами, етапами, термінами і видами. Функції викладача в українському досвіді переважно зводяться до інформативної і контролюючої, в британській практиці вони зміщені на консультативну та коригувальну, що забезпечує високу активність і самостійність магістрів. Щодо форм, методів і

технологій організації навчання більшість з них спрямовані на інтерактивне проблемно-пошукове навчання, проте рівень матеріального та інформаційного забезпечення значно вищий в британських університетах.

Порівняння особливостей професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії та в Україні дає змогу констатувати, що британська система йде шляхом чітко визначеного, виваженого та поступового розвитку, тоді як українська розвивається нерівномірно і повільно. Система професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні має бути гнучкою та мобільною і відповідати вимогам швидкозмінного суспільства, зокрема: орієнтуватися на динамічні зміни міжнародної, культурної, соціально-економічної сфери та освітні потреби суспільства знань; забезпечувати надання якісних освітніх послуг відповідно до потреб особистості; використовувати гнучку систему трансформації змісту, форм та методів навчання; забезпечувати рівний доступ до магістерської освіти незалежно від одержаної підготовки на рівні «бакалавра»; мати належне законодавче забезпечення; консолідувати зусилля всіх учасників соціального партнерства з метою посилення відповідальності за якісну професійну підготовку магістрів міжнародних відносин.

В основу професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні доцільно покласти теоретичне положення щодо інтегрування двох моделей: кваліфікаційно-професійної (української: основа – предметна сфера навчання) і міждисциплінарно-компетентнісної (європейської: основа – предметна сфера діяльності випускника). Це дозволить ВНЗ здійснювати фундаментальну міжнародну і країнознавчу підготовку магістрів (сильна сторона першої моделі) і спеціалізовану підготовку для галузей міжнародної діяльності, що мають первинне і стратегічне значення для національних інтересів і безпеки країни, національного бізнесу, розширення географії ділових зв'язків України на Заході і Сході (переваги другої моделі). Такий підхід забезпечить високу конкурентоспроможність випускників, їхню професійну мобільність в умовах глобалізації і постійного розширення спектру міжнародної діяльності. Водночас це дає змогу ВНЗ швидко реагувати на динамічні зміни вітчизняного і світового ринків праці.

Аналіз прогресивних ідей досвіду Великої Британії уможливив обґрунтування науково-методичних рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки магістрів міжнародних відносин на відповідних рівнях.

На законодавчому рівні: доцільність прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту»; вдосконалення Концепції організації підготовки магістрів в Україні (2010 р.); створення нормативно-правової бази для функціонування професійних об'єднань за галузями науки та освіти, роботи наглядових рад закладів освіти, діяльності та сертифікації незалежних агенцій забезпечення якості магістерської освіти; розроблення нового (третього) покоління галузевих стандартів вищої освіти на для спеціальностей галузі знань 0302 – «Міжнародні відносини»; упорядкування та доповнення переліку спеціальностей у Державному класифікаторі професій (запровадження

спеціалізації у підготовці міжнародників (вже на рівні бакалавра) за напрямками (сферами) міжнародної діяльності; вдосконалення положення щодо правил прийому при вступі до магістратури.

На соціально-економічному рівні: удосконалення механізму взаємодії трьох головних складових інноваційної економіки – «науки – освіти – виробництва»; об'єднання ВНЗ на регіональному рівні з одночасним посиленням адміністративної й фінансової автономії структурних підрозділів університетів з урахуванням сучасних та перспективних потреб регіону у фахівців в галузі міжнародних відносин; забезпечення взаємозв'язку між ринком освітніх послуг та регіональним ринком праці, приведення обсягів та якості професійної освіти і навчання у відповідність до потреб роботодавців регіону, підвищення ролі соціальних партнерів, суб'єктів господарювання в реалізації стратегії навчання упродовж життя тощо.

На концептуальному рівні: побудова концепції професійної підготовки магістрів міжнародних відносин на основі сучасних освітніх парадигм, теорій і підходів, принципів; розроблення нової моделі професійної підготовки магістрів міжнародних відносин з урахуванням переваг кваліфікаційно-професійної і міждисциплінарно-компетентнісної моделей тощо.

На організаційно-педагогічному рівні: створення інституту магістратури в системі університетської освіти; перехід на тривірневу систему підготовки магістрів міжнародних відносин; трансформація змісту підготовки на основі вимог науки, суспільства і ринку праці для формування інтегрованого фахівця-міжнародника; впровадження інноваційних форм, методів і технологій навчання; забезпечення академічної мобільності студентів; забезпечення наступності в змісті підготовки міжнародників різних освітньо-кваліфікаційних рівнів; удосконалення механізму накопичення і перезарахування кредитів з урахуванням європейської шкали оцінювання; забезпечення можливості отримання спеціалізацій шляхом розширення переліку вибіркових дисциплін; розширення спільних магістерських програм, партнерства з університетами країн ЄС; підготовка кадрів вищої кваліфікації – кандидатів і докторів наук з відповідних наукових галузей (політичних, соціологічних, філологічних, економічних, юридичних, педагогічних, психологічних); залучення зарубіжних фахівців і роботодавців до формування змісту навчальних планів і програм.

На фінансово-управлінському рівні: координація узгоджених дій на усіх рівнях системи (Міністерства освіти і науки України, Міністерства закордонних справ України, інших міністерств, асоціацій роботодавців і професійних спілок); диверсифікація джерел фінансування підготовки магістрів; збільшення державного фінансування на підготовку магістрів тощо.

На інформаційно-комунікаційному рівні: забезпечення інформаційної підтримки довідкових Інтернет-ресурсів для одержання необхідної і доступної інформації з питань вільного доступу до отримання магістерської освіти; запровадження онлайн-курсів в університетах; використання широких можливостей медіапедагогіки для підготовки магістрів тощо.

На міжнародному рівні: широке вивчення прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців міжнародних відносин; міжнародне співробітництво у формі спільних програм, що є особливо важливим для вивчення іноземної мови та формування досвіду міжкультурної комунікації; заохочення міжнародних та міжуніверситетських спільних магістерських програм тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне обґрунтування й практичне розв'язання проблеми професійної підготовки магістрів міжнародних відносин на підставі компаративного аналізу інноваційних ідей досвіду Великої Британії, а також схарактеризовано можливі шляхи їх реалізації в освітньому просторі України. Результати дослідження підтвердили наукову об'єктивність обраної проблеми, засвідчили розв'язання поставлених завдань і дали підстави для таких **висновків:**

1. Бібліографічний аналіз проблеми професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії уможливив систематизацію досліджень українських і зарубіжних учених за відповідними напрямками: проблеми вищої освіти у контексті глобалізації та інтеграції, тенденції розвитку університетської освіти; теоретико-методологічні засади професійної підготовки магістрів; психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості; організаційно-педагогічні та дидактичні аспекти навчання фахівців у галузі міжнародних відносин; використання інноваційних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців. Погляди науковців спрямовані на необхідність створення належних умов для забезпечення системної магістерської підготовки відповідно до європейських освітніх стандартів. Незважаючи на вагомості теоретичні і практичні напрацювання, залишаються відкритими і дискусійними питання щодо диверсифікації магістерської підготовки, забезпечення гнучкості змісту навчання в магістратурі, впровадження інноваційних методів і технологій для формування дослідницьких умінь, модернізації науково-методичного та інформаційно-комунікаційного забезпечення, обґрунтування способів підвищення мотивації до професійної діяльності. В умовах інтеграційних процесів цінним джерелом для пошуку та обґрунтування перспективних шляхів удосконалення професійної підготовки магістрів є об'єктивне вивчення зарубіжного досвіду. Порівняльно-педагогічний аналіз інноваційних ідей британського досвіду підготовки магістрів міжнародних відносин на системному рівні не здійснювався.

2. Методологічними засадами обґрунтування концепції професійної підготовки магістрів міжнародних відносин слугували загальнонаукові (системний, синергетичний, інтегративний, структурно-функціональний, парадигмальний, історично-цивілізаційний) і спеціальні (особистісно спрямовані – антропологічний, особистісно орієнтований, діяльнісно-праксеологічний, аксіологічний, культурологічний та професійно спрямовані – компетентнісний, акмеологічний, міждисциплінарний, професіографічний) підходи, що найбільше

відповідають обраній проблемі. Ключовими положеннями професійної підготовки магістрів міжнародних відносин є дослідницько-орієнтована та практико-орієнтована парадигми. Обґрунтовані підходи відображено у формулюванні цілей, конкретизації змісту, форм, дидактичних принципів, методів і технологій професійної підготовки магістрів міжнародних відносин, формуванні їхніх професійних компетенцій.

3. На якість професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії значний вплив мають світова освітня політика, євроінтеграційні процеси, сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин, що визначили основні вектори її вдосконалення: відповідність вимогам Болонської декларації та світовим стандартам; диверсифікація магістерських програм і дипломів; створення потужних освітньо-науково-інноваційних центрів на базі провідних університетів для впровадження результатів науково-дослідницької діяльності магістрів; співпраця університетів, наукових центрів, високотехнологічного бізнесу за координаційної ролі держави; забезпечення відмінної якості викладання, навчання, дослідницької діяльності; відкритість та прозорість умов вступу, навчальної діяльності, публічна звітність перед громадськістю; реалізація міждисциплінарних проєктів; впровадження міжнародної складової у навчальну та дослідницьку діяльність; забезпечення правового захисту магістрів; зв'язок між освітніми програмами, розробленими різними відомствами і організаціями; створення можливостей для обміну результатами наукових досліджень, програмами, моделями та досвідом у галузі магістерської освіти; стимулювання проєктів і перспективних досліджень; створення стратегічних освітніх альянсів для реалізації практичної та наукової підготовки магістрів; розробка гнучких механізмів мотивації та заохочення до навчання в магістратурі; врахування інноваційного міжнародного досвіду.

4. Розвиток університетської освіти Великої Британії охоплює п'ять періодів (корпоративно-інституційний, структурний, адаптаційний, реформаційний, трансформаційний) упродовж яких зароджувалися концептуальні ідеї університетської освіти; формувалася законодавча база; створювалися незалежні коледжі; обґрунтовувалися принципи розвитку вищої школи; удосконалювався зміст та організаційні форми вищої освіти; набувала розвитку автономізація університетів; здійснювалося реформування вищої освіти на усіх рівнях. На сучасному етапі університетська освіта Великої Британії становить інноваційний розвинутий навчально-науково-виробничо-соціально-культурний комплекс або консорціум, що презентує цілісну організаційно-педагогічну систему, компонентами якої є мета, зміст, сутність, структурні елементи, принципи, функції та рівні, наповнення яких залежить від поєднання наявних і прогнозованих особливостей професійної підготовки фахівців з урахуванням пріоритетів особистості і культурно-історичних традицій. Провідними тенденціями розвитку університетської освіти у Великій Британії визначено такі: інтернаціоналізація та інтеграція вищої освіти; відповідність європейським та світовим вимогам; демократизація та стандартизація; автономність управління університетською освітою; академічна мобільність студентів; забезпечення

гарантії якості університетської освіти; створення науково-технологічних парків в умовах університетської освіти; посилення ролі міжуніверситетських міжнародних об'єднань, центрів, рад.

5. Сучасна система професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії є відкритою, самостійною, гнучкою, багатofункціональною, багатoproфільною, адаптивною структурою, що охоплює взаємопов'язані і взаємодіючі системотвірні компоненти (теоретико-методологічний, законодавчий, управлінський, суспільно-мотиваційний, цільовий, особистісний, змістовий, організаційний, технологічний, результативний та прогностичний), які забезпечують її динамічний і випереджувальний розвиток відповідно до мети і завдань державної освітньої політики, потреб науки і суспільства. Система ґрунтується на філософських, соціологічних, соціально-економічних, психологічних, педагогічних засадах, теорії соціального, людського, інтелектуального і культурного капіталу, теоріях і концепціях міжнародних відносин, ідеях конструктивізму, раціонального вибору поведінки, кар'єрної орієнтації, когнітивізму, неперервності, відкритості, партисипативності, випереджувального розвитку, концепції дослідницько-орієнтованого навчання. Важливою умовою ефективності функціонування і розвитку системи є досконале законодавче забезпечення, альтернативність джерел фінансування, високий рівень соціального партнерства і діалогу; інноваційність і професіоналізація магістерських програм; науково-обґрунтований вибір загальнопедагогічних і специфічних дидактичних принципів.

6. До структурно-змістових, організаційних та дидактичних особливостей професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії віднесено: стандартизацію і трансформацію змісту магістерської підготовки на основі компетентнісного підходу, науково-дослідницької і практико-орієнтованої парадигм, професіоналізації та інтердисциплінарності; гнучкість, мобільність, професійну спрямованість навчальних планів і програм; диверсифікацію освітніх програм і кваліфікацій (академічні, практико-орієнтовані, дослідницькі, поглиблені дослідницькі); врахування професійного і наукового досвіду магістрів; широкі можливості вибору магістрами освітньої траєкторії; раціональне співвідношення теоретичної та практичної складової у змісті навчання з орієнтацією на поглиблену наукову, професійну та кар'єрну спеціалізацію; варіативність практичної підготовки; підвищення мотивації до науково-дослідницької діяльності; творче використання репродуктивних, креативних, проблемно-пошукових й дослідницьких методів навчання і викладання, інформаційно-комунікаційних технологій; активне впровадження різних моделей суб'єкт-суб'єктних відносин на основі співпраці та партнерства; залучення до професійної підготовки магістрів висококваліфікованого педагогічного персоналу та знаних науковців; прозорий механізм моніторингу якості освіти; високий рівень комп'ютеризації навчального процесу; взаємозв'язок навчання з активною самоосвітою та саморозвитком; широкі можливості працевлаштування за рахунок стажування та диверсифікації кваліфікацій; створення міждержавних програм підготовки міжнародників;

гнучкий механізм акредитації та сертифікації освітніх програм і кваліфікацій; державна освітня підтримка.

Результатом підготовки є висококваліфікований професіонал-міжнародник, міжнародник-дослідник, міжнародник-практик, здатний якісно і професійно виконувати свої функції (дослідницьку, управлінську, організаційну, проєктувальну, технологічну, прогностичну), володіти відповідними професійними компетенціями, особистісними якостями (креативність, мобільність, самостійність, толерантність, комунікабельність, наукова чесність, здатність до самоаналізу).

7. Порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії й України засвідчив наявність *спільних* (прагнення сформувати сучасну систему магістерської освіти на основі поєднання національних традицій із вимогами євроінтеграційних процесів та викликами глобалізованого світу; ступенева структура вищої освіти; орієнтація на інтеграцію в міжнародний освітній простір, реалізація ідей Болонської декларації; стандартизація підготовки; упровадження компетентнісного підходу; організація професійної підготовки на кредитно-модульній основі; використання загальнопедагогічних і дидактичних принципів у формуванні професійної компетентності; акцентування уваги на розвитку дослідницьких навичок) і *відмінних* підходів (*Велика Британія*: значне зростання кількості студентів; автономізація університетів; багатоканальність джерел фінансування вищої освіти; високий рівень академічної мобільності студентів; варіативність і гнучкий характер освітніх програм; широкі можливості вибору спеціалізацій; орієнтація на професіоналізацію підготовки; свобода у формуванні змісту магістерської підготовки; високий рівень організації самостійної роботи студентів; використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; створення можливостей для професійного розвитку й самореалізації шляхом участі в міжнародних програмах обміну та стажування; активна співпраця з міжнародними фондами та асоціаціями; правовий захист професійної діяльності; ефективні способи мотивації до науково-дослідницької діяльності; *Україна*: повільне проведення реформ магістерської освіти; орієнтація підготовки на формування всебічно розвинутого та ерудованого фахівця; фокусування змісту магістерських програм на викладацьку діяльність; пріоритетність викладання і недооцінка навчання; недостатній рівень науково-методичного, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення; не завжди виправдана самостійність ВНЗ у виборі форм моніторингу якості одержаних знань, умінь і навичок; обмежені можливості щодо проходження виробничої практики, підвищення кваліфікації та стажування за кордоном).

Перспективними напрямками розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні визначено: оновлення законодавчої бази (прийняття нового проекту Закону України «Про вищу освіту», стандартів третього покоління); забезпечення якісного моніторингу професійної підготовки (створення Національної Агенції забезпечення якості вищої освіти); диверсифікація джерел фінансування навчання та науково-дослідницької

діяльності; автономізація університетської освіти; трансформація змісту магістерських програм; забезпечення випереджувального розвитку системи вищої освіти; використання інноваційних ідей зарубіжного досвіду.

8. Теоретично обґрунтовані положення покладено в основу розробленого навчально-методичного комплексу для студентів спеціальностей «Міжнародна інформація», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес» та «Країнознавство». Він містить навчально-методичний посібник «Міжнародні відносини. Вступ до спеціальності», «Стандарт вищого навчального закладу. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра. Галузь знань – 0302 «Міжнародні відносини», «Стандарт вищого навчального закладу. Освітньо-професійна програма магістра. Галузь знань – 0302 «Міжнародні відносини», «Стандарт вищого навчального закладу. Засоби діагностики якості вищої освіти магістра. Галузь знань – 0302 «Міжнародні відносини», спецкурс «Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин: порівняльний аспект», що входить до циклу дисциплін самостійного вибору навчального закладу.

Успішна реалізація навчально-методичного комплексу та обґрунтованих науково-методичних рекомендацій для професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у ВНЗ України сприятиме їхньому цілеспрямованому та неперервному навчанню; забезпечуватиме можливість здобуття якісної освіти, підвищення кваліфікації, перекваліфікації в умовах обмежених фінансових ресурсів; для ВНЗ виступатиме засобом забезпечення освітніми послугами значної кількості студентів без відповідного збільшення витрат, оптимізації навчально-виховного процесу на денній формі навчання, підвищенню іміджу навчального закладу завдяки міжнародному визнанню кваліфікації його випускників.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї важливої проблеми. *До подальших напрямів досліджень вважаємо за доцільне віднести:* теоретико-методологічне і дидактичне обґрунтування особливостей організації професійної підготовки фахівців міжнародних відносин у різних світових системах; психолого-педагогічні та організаційні засади забезпечення моніторингу якості магістерської освіти; професійну підготовку науково-педагогічного персоналу для навчання магістрів; порівняльно-педагогічний аналіз зарубіжних систем професійної підготовки магістрів міжнародних відносин.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати

1. Третько В. В. Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин у Великій Британії: теорія і практика : [моногр.] / В. В. Третько. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 414 с.
2. Третько В. В. Міжнародні відносини. Вступ до спеціальності : навч. посібник / В. В. Третько. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 322 с.

3. Третько В. В. Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин: порівняльний аспект : метод. рек. / укл. В. В. Третько. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 79 с.
4. Стандарт вищого навчального закладу. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра. Галузь знань – 0302 «Міжнародні відносини». Спеціальність – 8.03020601 «Міжнародний бізнес» / [В. М. Нижник, Д. М. Васильківський, М. В. Ніколайчук, В. В. Третько, О. Ф. Яременко]. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 47 с.
5. Стандарт вищого навчального закладу. Освітньо-професійна програма підготовки магістра. Галузь знань – 0302 «Міжнародні відносини». Спеціальність – 8.03020601 «Міжнародний бізнес» / [В. М. Нижник, Д. М. Васильківський, М. В. Ніколайчук, В. В. Третько, О. Ф. Яременко]. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 50 с.
6. Стандарт вищого навчального закладу. Засоби діагноститки якості вищої освіти магістра. Галузь знань – 0302 «Міжнародні відносини». Спеціальність – 8.03020601 «Міжнародний бізнес» / [В. М. Нижник, Д. М. Васильківський, М. В. Ніколайчук, В. В. Третько, О. Ф. Яременко]. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 42 с.
7. Третько В. В. Сучасні підходи до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин / В. В. Третько // Вісник Черкаського університету. – Серія «Педагогічні науки». – Черкаси : Вид. від. Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2010. – Вип. 191. – Ч. II. – С. 156–159.
8. Третько В. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці магістрів міжнародних відносин / В. В. Третько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 2011. – Вип. 21. – С. 195–197.
9. Третько В. В. Компетентнісний підхід в системі професійної підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин / В. В. Третько // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2011. – Вип. 9. – С. 349–353.
10. Третько В. В. Модернізація змісту вищої освіти – шлях до забезпечення її якості / В. В. Третько // Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – Додаток 2 до № 3, том. II (27). – К. : Гнозис, 2011. – С. 421–428.
11. Третько В. В. Сучасні тенденції інноваційного розвитку системи вищої освіти в Україні / В. В. Третько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 2011. – Вип. 23. – С. 186–188.
12. Третько В. В. Сучасні тенденції розвитку ступеневої освіти у Російській Федерації / В. В. Третько // Порівняльна професійна педагогіка : наук. журнал / голов. ред. Н. М. Бідюк. – К. : Хмельницький : ХНУ, 2011. – Вип. 2. – С. 26–33.
13. Третько В. В. Зміст освітніх програм професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії / В. В. Третько // Вісник

Черкаського університету. – Серія «Педагогічні науки». – Черкаси : Вид. від Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2012. – Вип. 34 (247). – С. 91–94.

14. Третько В. В. Концептуальні підходи до проектування стандартів з підготовки фахівців міжнародних відносин у Росії / В. В. Третько // Порівняльно-педагогічні студії. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – № 2(12). – С. 135–141.

15. Третько В. В. Концептуальні підходи до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в умовах розвитку системи ступеневої освіти України / В. В. Третько // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип. 27. – Том VII (40): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – К. : Гнозис, 2012. – С. 335–344.

16. Третько В. В. Організаційно-педагогічні засади професійної підготовки магістрів-міжнародників у Німеччині / В. В. Третько // Порівняльна професійна педагогіка : наук. журнал / голов. ред. Н. М. Бідюк. – К. ; Хмельницький : ХНУ. – 2012. – № 2 (4). – С. 135–143.

17. Третько В. В. Особливості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах США / В. В. Третько // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Вип. 37 / [Редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін.]. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2012. – С. 186–190.

18. Третько В. В. Структурно-змістовий компонент професійної підготовки магістрів-міжнародників в університетах Австралії / В. В. Третько // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Педагогіка та психологія. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – Вип. 619. – С. 176–184.

19. Третько В. В. Типологія освітніх програм професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії / В. В. Третько // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Педагогіка та психологія. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – Вип. 629. – С. 144–152.

20. Третько В. В. Міждисциплінарний підхід до підготовки майбутніх магістрів міжнародних відносин / В. В. Третько // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. / [редкол. Л. Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Ніжин : видавець П. П. Лисенко, 2013. – Вип. 6. – С. 94–102

21. Третько В. В. Науково-дослідницька підготовка магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії / В. В. Третько // Порівняльна професійна педагогіка : наук. журнал / голов. ред. Н. М. Бідюк. – К. ; Хмельницький : ХНУ, 2013. – № 1 (5). – С. 296–306.

22. Третько В. В. Особливості вступу на навчання до магістратури з міжнародних відносин у Великій Британії / В. В. Третько // Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журн. / Ін-т пед. освіти і освіти

дорослих НАПН України, Львів. наук.-практ. центр проф.-техн. освіти НАПН України, Нац. ун-т «Львів. Політехніка». – Л.: 2013. – №4. – С. 135–142.

23. Третько В. В. Підготовка магістрів міжнародних відносин до міжкультурної комунікації з використанням технології веб-квестів / В. В. Третько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород: Ужгородський нац. ун-т, 2013. – Вип. 26. – С. 215–218.

24. Третько В. В. Порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні та Великій Британії / В. В. Третько // Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. статей. – Сер.: Педагогіка і психологія. – Ялта: РВВ КГУ, 2013. – Вип. 41. – Ч. 2. – С. 244–253.

25. Третько В. В. Психолого-педагогічний портрет фахівця міжнародних відносин / В. В. Третько // Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць / гол. ред. П. С. Каньоса. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2013. – Вип. 13. – С. 152–157.

26. Третько В. В. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні / В. В. Третько // Вісник Черкаського університету. – Серія «Педагогічні науки». – Черкаси: Вид. від. Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2013. – Вип. 23 (276). – С. 102–107.

27. Третько В. В. Державне регулювання якості вищої освіти у Великій Британії / В. В. Третько // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 31. – Том I (43): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2013. – С. 384–393.

28. Третько В. В. Концепція магістерської освіти у Великій Британії / В. В. Третько // Порівняльна професійна педагогіка: наук. журнал / голов. ред. Н. М. Бідюк. – К.; Хмельницький: ХНУ, 2013. – № 2 (6). – С. 116–125.

29. Третько В. В. Теоретические основы формирования информационно-аналитической компетентности будущих магистров международных отношений / В. В. Третько // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – Серия: Педагогика, психология. – Тольятти: Тольяттинский гос. ун-т, 2013. – № 1(12). – С. 257–260.

30. Третько В. В. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции у магистрантов международных отношений в Украине / В. В. Третько // Вестник Череповецкого государственного университета: научный журнал. – 2013. – № 1 (46). – Т. 2. – С. 103–106.

31. Третько В. В. Вплив європейських інтеграційних процесів на професійну підготовку магістрів міжнародних відносин у Великій Британії / В. В. Третько // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Kształcenie zawodowe: pedagogica i psychologia: пол.-укр. журн., укр.-пол. [щорічник] / за ред. Т. Левовицького та ін.; – Ченстохова; К., 2013. – Вип. 15. – С. 186–195.

32. Tretko W. Profesjonalizm kształcenia na poziomie wyższym na kierunkach stosunki międzynarodowe w ramach brytyjskiego szkolnictwa wyższego / W. Tretko //

Nowa jakość w edukacji? / pod redakcją naukową J. Piekarskiego, L. Tomaszewskiej, A. Głowali, M. Kamińskiej. – Płock: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, 2013. – S. 408–414.

33. Tretko W. Моніторинг якості вищої освіти в Великій Британії в контексті європейського освітнього простору / W. Tretko // Edukacja a rynek pracy – Kompetencje społeczno-zawodowe determinantem gotowości człowieka do efektywnej adaptacji zawodowej. – Płock :Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, 2013. – S. 152–161.

34. Третко В. В. Політологічна освіта як складова національної системи вищої освіти / В. В. Третко // Science and education a new dimension. – Pedagogy and Psychology. – 2013. – I (6). – Issue: 10. – С. 158–163.

35. Tretko V. Professional Development of Specialist on International Relations in the Conditions of Modern Labour-Market / V. Tretko // Praca i rozwój zawodowy w warunkach współczesnych przemian. – Zelena Góra: PIXEL, 2013. – S. 165–172.

Опубліковані праці апробаційного характеру

36. Третко В. В. Концепція підготовки фахівців за спеціальністю 7.030404 «Міжнародна інформація» в технологічному університеті Поділля (м. Хмельницький) / О. В. Малигін, В. В. Третко // Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах: матеріали науково-практичної конференції. – Хмельницький : ТУП, 2003. – Ч. I. – С. 42–49.

37. Третко В. В. Проблеми професійного розвитку студентів в сучасних соціально-економічних умовах / В. В. Третко, О. М. Синюк // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький : Авіс, 2007. – С. 394–398.

38. Третко В. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у підготовці магістрів міжнародних відносин / В. В. Третко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем». – Хмельницький : ХНУ, 2011. – С. 224–225.

39. Третко В. В. Забезпечення якості підготовки фахівців на основі формування інформаційної компетентності / В. В. Третко // Матеріали Всеукраїнська наукова конференція «Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців», 27 травня 2011 р. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 128–131.

40. Третко В. В. Інноваційні підходи до підготовки фахівців у вищому навчальному закладі / В. В. Третко // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький : ХНУ, 2011. – С. 335–338.

41. Третко В. В. Концептуальні підходи до проектування стандартів вищої професійної освіти у Російській Федерації / В. В. Третко // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура: матеріали Міжн.

науково-практ. конф. (м. Умань, 26–27 квітня 2012 р.). – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Ч. 2. – С. 79–81.

42. Третько В. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у підготовці фахівців з міжнародних відносин в університетах Великої Британії / В. В. Третько // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : збірник матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 12–14 лист. 2012 р.). – К. ; Львів : ЛДУ БЖД, 2012. – Вип. 3. – Ч. 2. – С. 129–132.

43. Третько В. В. Сучасні вимоги до професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин в умовах розвитку інтеграційних процесів в освіті / В. В. Третько // Materiály VIII mezinárodní vědecko-praktická conference «Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2012». – Díl 12. Pedagogika. – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2012. – S. 52–56.

44. Третько В. В. Специфіка професійної діяльності фахівців міжнародних відносин в умовах розвитку глобалізаційних та інтеграційних процесів / В. В. Третько // Materiały VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Wykształcenie i nauka bez granic – 2012» – Vol. 19. Pedagogiczne nauki. – Przemysł : Nauka I studia, 2012. – S. 38–42.

45. Третько В. В. Теоретичні засади професійної підготовки магістрів міжнародних відносин / В. В. Третько // Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Вища школа: інтеграція і співробітництво освітніх систем» (м. Черкаси, 25–26 квітня 2013). – Черкаси : Вид. від. Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2013. – С. 132–134.

46. Третько В. В. Сучасні підходи до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин / В. В. Третько // Матеріали міжнародної наукової конференції «Міжнародна інформація: концептуальні та прикладні виміри». – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2013. – С. 178–180.

47. Третько В. В. Професійне становлення фахівців міжнародних відносин в умовах реформування вищої освіти України / В. В. Третько // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : збірник матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 16–19 жовт. 2013 р.). – Хмельницький : ХНУ, 2013. – № 2. – С. 164–168.

48. Третько В. В. Модель професійної компетентності фахівця у галузі міжнародних відносин / В. В. Третько // Матеріали II Всеукраїнська наукова конференція «Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців». – Львів : Ліга-Прес, 2013. – С. 231–237.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати

49. Третько В. В. Маніпулювання політичною свідомістю громадян через ЗМІ / В. В. Третько, О. М. Синюк // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук : збірник наукових праць викладачів гуманітарного інституту. – Хмельницький : ХНУ, 2005. – С. 90–93.

50. Третько В. В. Формування та реалізація інформаційної політики в Україні / В. В. Третько, О. М. Синюк // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук : збірник наукових праць викладачів. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – Вип. 3. – С. 65–68.

51. Третько В. В. Бази даних Microsoft Access. Лабораторний практикум : навчальний посібник / М. М. Заверач, В. В. Третько. – Хмельницький : ТУП, 2003. – 210 с.

52. Третько В. В. Бази даних. Інформаційні системи : навчальний посібник / М. М. Заверач, В. В. Третько. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 303 с.

АНОТАЦІЇ

Третько В. В. Теорія і практика професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в системі університетської освіти Великої Британії. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України. – Вінниця, 2014.

У дисертації здійснено цілісний системний аналіз проблеми професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в системі університетської освіти Великої Британії; обґрунтовано теоретико-методологічні засади професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; проаналізовано світовий досвід професійної підготовки магістрів міжнародних відносин на прикладі США, Австралії і Німеччини; простежено генезу розвитку університетської освіти у Великій Британії та визначено п'ять періодів її розвитку; схарактеризовано сучасну систему професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії; розкрито структурно-змістові, організаційні та дидактичні особливості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин; здійснено порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії та Україні; обґрунтовано можливості використання інноваційних ідей британського досвіду професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні; розроблено навчально-методичний комплекс для підготовки магістрів міжнародних відносин у ВНЗ України.

Ключові слова: Велика Британія, професійна підготовка, університетська освіта, магістр міжнародних відносин, євроінтеграція, тенденції, методологічні підходи, типологія програм, система професійної підготовки, науково-дослідницька парадигма, зміст, форми і технології навчання, навчально-методичний комплекс.

Третько В. В. Теория и практика профессиональной подготовки магистров международных отношений в системе университетского образования Великобритании. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство науки и образования Украины. – Винница, 2014.

В диссертации осуществлен целостный системный анализ проблемы профессиональной подготовки магистров международных отношений в системе университетского образования Великобритании; обоснованы теоретико-методологические основы профессиональной подготовки магистров международных отношений; проанализирован мировой опыт профессиональной подготовки магистров международных отношений на примере США, Австралии и Германии; сделан краткий исторический анализ развития университетского образования в Великобритании и определены пять периодов его развития; охарактеризована современная система профессиональной подготовки магистров международных отношений в Великобритании; раскрыты структурно-содержательные, организационные и дидактические особенности профессиональной подготовки магистров международных отношений в британском опыте; осуществлен сравнительно-педагогический анализ профессиональной подготовки магистров международных отношений в Великобритании и Украине; обоснованы возможности использования инновационных идей британского опыта профессиональной подготовки магистров международных отношений в Украине; разработан учебно-методический комплекс для подготовки магистров международных отношений в вузах Украины.

Ключевые слова: Великобритания, профессиональная подготовка, университетское образование, магистр международных отношений, евроинтеграция, тенденции, методологические подходы, типология программ, система профессиональной подготовки, научно-исследовательская парадигма, содержание, формы и технологии обучения, учебно-методический комплекс.

Tretko V. Theory and practice of professional training of masters in international relations in the system of university education of Great Britain. – Manuscript.

Thesis for a Doctorate degree in Pedagogical Sciences. Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubyns'kyi, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Vinnytsia, 2014.

The thesis deals with a complete systematic analysis of professional training of masters in international relations in the system of university education of Great Britain.

The bibliographic analyses of this topic showed that since late XX century the psychological and pedagogical investigations of theoretic and practical aspects of the professional training including masters in international relations were started in

Ukraine. The conducted analyses of the literature references, documental and other sources gave grounds to state that the problem of masters in international relations in Great Britain was not the subject of systematic investigations and special analyses.

The following approaches served as methodological basis to prove the concept of the professional training of masters in international relations: general scientific (systematic, synergetic, integrative, structural-functional, paradigmatic, historic-civilizational) and special (person-oriented – anthropological, person-oriented, activity-praxeological, axiological, cultural and profession-oriented – competence, acmeological, interdisciplinary, profession-graphic). The basic principle of the professional training of masters in international relations is research-oriented paradigm. The proved approaches are established in the formulation of aims, concretization of contents, forms, didactic principles, methods and technologies of the professional training of masters in international relations, the formation of their professional competencies.

The author reveals that the quality of the professional training of masters in international relations in Great Britain is influenced by modern tendencies in international relations development, global educational policy, eurointegration processes, and strategic priorities of international organizations activity that defined the basic vectors of its improvement. An important source for defining strategic priorities of solving the problems of the professional training of masters in international relations is studying and analyses of theoretical and practical experience of world's leading countries the USA, Australia and Germany.

The genesis of the development of university education in Great Britain has been analyzed and five periods have been pointed out during which conceptual ideas of university education were created, legislative base was formed, the principles of higher education development were proved, content and organizational forms of higher education were improved, the autonomy of universities has been developing, the reformation of higher education on all levels has been administered. The principle tendencies of the development of university education in Great Britain on modern stage have been define as follows: internationalization and integration of higher education; the accordance with European and world standards; democratization and standardization; autonomy of university education administration; academic mobility of students; ensuring the guarantee of high quality of university education; the creation of scientific-technological parks in university environment; strengthening the role of interuniversity international unions, centers, councils; diversification of funding sources.

It has been revealed that modern system of the professional training of masters in international relations in Great Britain is an open, self-sufficient, flexible, multifunctional, multiple-discipline, adaptive structure that encompasses interdependent and interactive system-creating components which provide its dynamic and progressive development. The provision of quality and effective professional training of experts in the system of university education in Great Britain becomes possible through organic interrelation between all system levels: legislative, administrative, institutional, organizational, structural, social, economic, pedagogical, personal.

The principle priorities of the system development of professional training of masters in international relations at British universities have been elaborated: the development and realization of masters training contents on the basis of scientific knowledge and technologies transfer to education practice; the creation of innovational masters programs; the development of the system of double-standard diplomas in cooperation with foreign partners; the implementation of new educational technologies to increase the efficiency of masters training and provide the quality of training; the organization of scientific probation abroad; foreign policy support.

The peculiarities of the organization of the professional training of masters in international relations in Great Britain include: the education of interdisciplinary basis; flexibility, mobility, professional orientation of curriculum and programs; the implementation of competence-oriented model of education; the integration of educational courses; wide implementation of module principle of education; individualization and differentiation of education; rational combination of theoretical and practical component of education; the use of innovative and interactive technologies of education; computerization of educational processes.

The comparative-pedagogical analysis of the professional training of masters in international relations at the universities of Great Britain and Ukraine has been conducted, common and divergent approaches have been revealed.

The perspective tendencies of the development the professional training of masters in international relations in Ukraine have been defined: namely state support, the renovation of legislation-normative base, the realization of quality monitoring, taking into account branch component while developing educational programs, the provision of scientific-methodological support, the establishment of interdisciplinary and innovational approaches to the realization of educational programs with consideration of world standards; the development of innovational didactic complexes; the support of progressive development. The possibility of using the innovational ideas of British experience in the professional training of masters in international relations in Ukraine has been proved. The educational-methodological complex of international relations masters training in higher educational establishments of Ukraine has been elaborated.

Key words: Great Britain, professional training, university education, master in international relations, European integration, trends, methodological approaches, types of programs, system, research paradigm, content, forms and technologies of education, educational and methodical complex.